

Waarom voetbalreligie à la René van der Gijp troost biedt

JOHAN ROELAND • universitair docent Media, Religie en Cultuur aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Van zijn eerste boek werden 350.000 exemplaren verkocht. Het won de NS Publieksprijs. Ook het tweede boek is hard op weg een bestseller te worden. Oud-profvoetballer en tv-persoonlijkheid René van der Gijp is ongekend populair naar het schijnt – dat is althans wat de auteur ons wil laten geloven in het laatste boek – vooral onder mensen die zelden een boek lezen. Wat is het geheim van deze populariteit?

Hier volgt een licht-speculatieve analyse, op basis van niet-systematische kleedkamergesprekken, kantineobservaties en (voetbal)veldwerk in de p rovincie.

Laten we wel wezen: een deel van Van der Gijps populariteit zal ongetwijfeld te maken hebben met het feit dat hij als geen ander het 'stomme geouwehoer over voetbal' beheerst, dat onderdeel is van de dagelijkse realiteit van de voetballiefhebber.

Van der Gijp voegt daar bovendien daadwerkelijk iets aan toe. Zijn manier van spreken over voetbal is humoristisch, ontwapenend, toegankelijk, relativerend, en gaat gepaard met een goed gevoel voor taal en een heerlijke overdrijving. Hierin is hij een positieve uitzondering in de wereld van de voetbalanalisten.

Maar er is meer. Van der Gijp – en meer in het algemeen het tv-programma dat hem groot heeft gemaakt, *Voetbal Inside (VI)* – vertegenwoordigt een ongepolijste, open, masculiene, schaamteloze, niet zelden politiek-incorrecte en anti-elitaire manier van communiceren. In die zin is Van der Gijp een exponent van het hedendaagse populisme dat zich sterk afzet tegen de politiek-correcte status quo en dat een levenshouding representeert die weerklinkt in de samenleving – en toevallig of niet verbonden is met voetbal, volkssport nummer 1.

Voetbal is dan ook veel meer dan een spelletje. Voetbal is ook een publieke sfeer waarin moraal en politiek een rol spelen – en waar niet zelden de moraal en politiek van de culturele elite fel bediscussieerd worden. *Voetbal Inside* is in die zin een subversief programma – een eigenschap die aan de andere kant van de maatschappelijke scheidslijn leidt tot niet minder schaamteloze kwalificaties als 'Tokkie-tv' en 'plat vermaak'. En een kenschetsing van Van der Gijp als 'een brulaap en schreeuwlelijk met uitsluitend inhoudsloze anekdotes' (aldus Bert Brussen in *de Volkskrant* van 8 augustus 2013).

Naast inhoud en vorm is er volgens mij een derde element van Van der Gijps populariteit. Hij heeft oog voor de zin van voetbal, iets dat door elke voetballiefhebber herkend zal worden. Die 'zin' heeft alles te maken met

troost. Zijn laatste boek, *De wereld volgens Gijp* (geschreven door Michel van Egmond) is op momenten een luchtig boek, maar op momenten ook een ernstig boek. Dat heeft alles te maken met het feit dat in het jaar waarin de auteur, Michel van Egmond, zijn materiaal verzamelde, Van der Gijp geconfronteerd werd met de dood van zijn vriendin én de dood van zijn moeder. Naast de aandacht van vrienden was het het voetbal dat hem en zijn veertienjarige zoon troost gaf.

In het boek wordt regelmatig gesproken over troost: de troost die Van der Gijp ervaart in voetbal, maar ook de troost waarover zijn volgers en fans en de liefhebbers van *VI* spreken. Zo wordt er in het boek gerefereerd aan een e-mail van een vrouw die samen met haar terminaal zieke man tot aan zijn einde *VI* keek, als een ritueel dat troost en simpel geluk bood.

Ik ben gaan beseffen dat die onzin van ons voor veel mensen meer betekent dan je soms denkt.

Van der Gijp zegt zelf over *VI*: 'Ik ben gaan beseffen dat die onzin van ons voor heel veel mensen veel meer betekent dan je soms denkt. Sommige mensen vinden er echt troost in. Vooral de laatste tijd merk ik dat. Aan de mails die binnenkomen.

Aan de mensen met infusen die in het publiek zitten, die ondanks alles toch nog een uitzending willen meemaken. Aan de complete ziekenhuisbedden die we soms in de kleedkamergang aantreffen. Nog even en we kunnen beter vanuit Lourdes gaan uitzenden, in plaats van uit Hilversum.'

In dit citaat zien we mogelijk de typische overdrijving van Van der Gijp, maar de keuze voor Lourdes is fascinerend. Lourdes representeert genezing en troost, maar wordt in deze context verbonden aan een praatprogramma over voetbal. Genezing en troost worden voornamelijk verbonden aan de domeinen van religie, kunst, filosofie en muziek.

Bij Van der Gijp wordt het verbonden aan voetbal. Het is in die zin niet zo vreemd dat regelmatig gezegd wordt dat voetbal religie is. Natuurlijk moeten we voorzichtig zijn met dergelijke vergelijkingen. Er zijn veel

verschillen tussen voetbal en wat we over het algemeen als religie beschouwen.

Religiewetenschappers die zich met voetbal en meer in het algemeen met populaire cultuur bezighouden, spreken dan ook liever over 'para-religie' (Pete Ward), verwijzend naar de parallellen tussen religie en voetbal, of over 'quasi-religie' (Gary Laderman).

Maar hoe we het ook noemen: iedere voetballer herkent drie parallellen tussen religie en voetbal. Voetbal – zowel het kijken naar als het spelen van – is een tijdelijke onderbreking van het dagelijks leven. Het leven kent naast ups ook downs, en die worden tijdelijk vergeten in het spel of schoorvoetend besproken boven een biertje. Daarnaast is voetbal verbindend. Ten slotte is er de esthetische dimensie: de schoonheid van goed voetbal. Het was de Nederlandse theoloog Arnold van Ruler (1908-1970) die de Heilige Geest ooit vergeleek met Johan Cruijff: 'Hij pingelt overal tussendoor en komt waar hij wezen wil.'

In alle drie de parallellen is troost te vinden. De troost van het vergeten en het bespreken. De troostrijke nabijheid van anderen. De troost van schoonheid. En op een of andere manier weet Van der Gijp juist die 'religieuze' dimensie van voetbal bespreekbaar te maken.

Nu vraagt een dergelijke benadering van voetbal als religie ook om religiekritiek. Want de 'zin' van voetbal die Van der Gijp bespreekbaar weet te maken, is niet altijd onproblematisch.

Van der Gijps populistische religie werkt geregeld uitsluitend en denigrerend. Het was Van der Gijp die meende dat voetbal niet voor homo's was; die oerwoudgeluiden bij een voetbalwedstrijd bagatelliseerde en Nelson Mandela een 'grappig mannetje' noemde dat 'goed kon dansen'; en die over vrouwen zei dat ze 'meer van hockey dan van voetbal houden, want van alle sporten lijkt dat het meest op stofzuigen'. Van der Gijps religie laat het afweten, juist met betrekking tot de belangrijkste problemen van het hedendaagse voetbal: homofobie, racisme en seksisme.

Ondanks dat alles ga ik vanavond zelf ook weer voetballen. Twee keer dertig minuten op een half veld (het is tenslotte 35+-voetbal), en daarna de derde helft. Ik kijk ernaar uit.

Het was voor mij een week die begon met een begrafenis, en een week die eindigde met een uiterst moeizame herlezing van Eckharts *Het boek van de goddelijke troost* in het kader van een college over de postmoderne filosoof-theoloog John Caputo en populaire cultuur. Ik denk dat de 'zin' die ik in het spelletje van vanavond heb, vooruitgrijpt op wat ik zo herken bij Van der Gijp: de troost van het voetbal.

>> N.a.v. *De wereld volgens Gijp*. Michel van Egmond. Uitg. Voetbal Inside, Amsterdam 2016. 206 blz. € 19,99